

Nominasjon av emigrantprotokoller fra Oslo 1867-1966.

1. Sammendrag med beskrivelse av dokumentet

I løpet av hundreåret fra 1820-tallet til rundt 1930 utvandret rundt 50 millioner europeere. I forhold til Norges folketall på rundt 2 millioner innbyggere i snitt i perioden, lå landet med nesten 900 000 emigranter nær utvandringstoppen. Helt fram mot 1900 hadde Norge andrelassen bak Irland. Norsk utvandringshistorie er i stor grad historien om utvandringen til Nord-Amerika, der den norske utvandringen lå på et meget høyt nivå i europeisk sammenheng. De store utvandringssjølgene startet på 1860-tallet. Men bare i korte perioder, siste del av 1860-årene, første del av 1880-tallet og årene før 1905, var volumet på utvandringen fra Norge svært stort. Motivet for masseutvandringen var sammensatt. Overbefolkning og knapphet på jordbruksland i Norge kombinert med fattigdom, undertrykking og klassesdeling fikk folk til å bryte opp. Eventyrlyst og rykter om billig jordbruksland i Amerika trakk.

Ved provisorisk anordning av 6.04.1867 fikk politimestrene pålegg om å føre kontroll med emigrasjonsagentene. Agenten skulle søke om bevilling hos politimesteren i den byen der han hadde hovedkontoret sitt. Ved lov 22.05.1869 om kontroll med utskipping av utvandrere til oversjøiske land ble disse bestemmelsene på nytt stadfestet. I samsvar med dette førte politiet i Oslo mellom 1867 og 1966 protokoller over utvandrerne.

Hovedkildene til personopplysninger om norsk utvandring er emigrantprotokoller fra 1867 av. Det finnes andre kilder, men de er ufullstendige. Passprotokoller i fogdearkiver og politiarkiver kan gå tilbake til rundt 1800. Men de omfatter ikke alle som utvandret. Etter 1860, da passtvangen i Norge ble opphevet er det bare sporadisk registrering av emigranter i disse kildene. Etter bestemmelser i Reskript av 01.12.1812 ble det i kirkebøkene ført lister over inn- og utflyttede til prestegjeldet, men de er langt fra komplette.

Skipslistene finnes normalt ikke i norske arkiver, men er levert mottakerlandet. Skipslister som er bevart i havner i USA, er mikrofilmet og finnes i National Archives, USA.

White-Star Line var ett av de store dampskipsselskapene som sørget for å frakte emigrantene over Atlanterhavet. Selskapets skip gikk ut fra engelske havner, og

passasjerene fra Norge ble fraktet med mindre skip til England. White-Star-linjens agent i Oslo førte emigrantprotokoller fra 1883-1923 og passasjerlister med angivelse av utskipningshavn og destinasjon fra 1924-1938. Dette materialet finnes i Statsarkivet i Oslo i det som er bevart av privatarkivet etter den Hvide Stjerne Liniens Kristiania-kontor (PAO-0201). Atlanterhavstrafikkens lønnsomhet ga White-Star- linjen grunnlag for å bygge verdens største passasjerskip S/S Titanic, som sank på sin jomfrutur i 1912. I emigrantprotokollen som dekker 1912, finner vi navnene på norske passasjerer som skulle reise med Titanic.

I perioden 1892-1954 skulle alle emigranter til USA reise via havner med immigrasjonskontroll, passasjerer på 1. og 2. klasse var fritatt og slapp å gå gjennom kontrollstasjonen. [The Statue of Liberty - Ellis Island Foundation](#) har gjort det mulig å søke blant alle emigranter som kom til USA via Ellis Island og andre havner i perioden 1892-1924.

I tidsrommet 1870-1900 regner man med at rundt 40 000 sjøfolk fra Norge forlot sine norske fartøy. Selv om nesten halvparten av dem vendte hjem etter noen år, utgjør de et innslag i den norske utvandringen. De faller stort sett utenfor statistikken, og finnes ikke i emigrantprotokollene. Informasjon om utvandrede sjøfolk må man søke i skipenes mannskapslister.

En del av de norske emigrantprotokollene er gått tapt. Protokollen for årene 1867-1873 for Bergen er ikke bevart. Protokollene for Stavanger fram til 1929 er tapt i brann, og den eldste protokollen for Arendal (til 1916) mangler. Noe av det tapte materialet erstattes av at det fra 1903 ble sendt inn (delvise) avskrifter av protokollene til Statistisk Sentralbyrå.

Oslo politikammers emigrantprotokoller er bevart for hele perioden 1867-1966.

2. Opplysninger om søker

2.1. Søkers navn: Statsarkivet i Oslo

2.2. Tilknytning til den nominerte dokumentarven: Statsarkivet i Oslo eier dokumentene.

2.3. Ansvarlig for nominasjonsprosessen: Statsarkivar Dag Mangset.

2.4. Postadresse: Postboks 4015 Ullevål stadion 0806 Oslo.

Telefon: 22 02 26 00 E-post: saoslo@arkivverket.no

3. Identifikasjon og beskrivelse av dokumentet

3.1. Navn og identifikasjon.

Oslo politikammer, emigrantprotokoller for Kristiania 1867-1966 med registre

Arkivreferanse:

Statsarkivet i Oslo, Oslo Politidistrikt (A-10085), Reisekontroll,

-Eef: Emigrantprotokoller 1867-1966, nr. 1- 44.

-Eefa: Registre til emigrantprotokoller 1867-1966 , nr. 1-16.

Plassering: 4C 130 31 til 34

3.2 Beskrivelse av dokumentene

Ifølge utvandringsloven av 22.05.1869 skulle det være en skriftlig kontrakt mellom agenten og utvandrerens, som så skulle vise det til politimesteren, som skulle undertegne. Dette gjaldt også for skipsførere, redere, eller andre som transporterte utvandrere, men ikke benyttet agenter.

Emigrantprotokollene inneholder opplysninger om utvandrerens navn, alder, hjemsted, reisemål og hvem som hadde betalt billetten. Til dels er det opplysninger om hvordan emigrantene hadde livnært seg i Norge.

Oslo politikammers emigrantprotokoller 1867-1966 består av 44 protokoller som er ført kronologisk etter kontraktens avslutning. (38 av protokollene er fra tiden fram til 1930). I årene 1867 til 1874 gjelder protokollene seilskip og dampskip. Deretter er dampskipene enerådende. I protokoll nr. 1-15 gjelder data kontraktens avslutning. I nr. 16 og videre gjelder det innføringen i protokollen.

Registrene til Oslo politikammers emigrantprotokoller 1867-1966 består av 16 protokoller. (14 av protokollene dekker årene fram til ca. 1930). De er ført alfabetisk etter utvandrerens navn og gir dermed inngang til materialet på personnivå.

Vedlegg: Arkivliste

Referanser: Det norske utvandrersenteret. <http://www.utvandrercenteret.no/>

4. Begrunnelse for innskrivelse av dokumentet i Norges dokumentarv

4.1. Autentisitet. Protokollene er autentiske som en del av arkivet etter Oslo politikammer.

4.2. Dokumentets betydning for Norge.

Å kunne dokumentere hvem som utvandret fra Norge er viktig for forståelsen av det norske samfunnet på 1800- og 1900-tallet. Emigrantprotokollene gir grunnlag for å finne ut hvilke grupper som forlot landet og derigjennom analysere mulige årsaker til utvandringen.

Protokollene er også sentrale for undersøkelser av slektsrelasjoner mellom folk i det gamle hjemlandet og det nye. Emigrantprotokollene er en viktig kilde til slektshistorien, som også gir muligheter til å få kontakt med slektninger som er bosatt langt unna. Amerikanere bruker protokollene for å finne fram til sine røtter i Norge, mens man i Norge bruker dem til å undersøke deler av slekten som forsvant ut av landet. Emigrasjonsprotokollene gir innblikk i en del av norgeshistorien som berører mange mennesker, både i og utenfor Norge.

Politiet i Oslo var tidlig ute og begynte å føre emigrantprotokoller allerede i 1867. Statsarkivet i Oslo har en sammenhengende rekke med emigrantprotokoller gjennom 100 år. Emigrantprotokollene fra Oslo dokumenterer en sentral del av emigrasjonshistorien både fordi en stor del av emigrasjonen fra Norge gikk gjennom Oslo og fordi de er bevart fra emigrasjonen kom i gang for fullt og til etter at den hadde avtatt.

4.3. Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi.

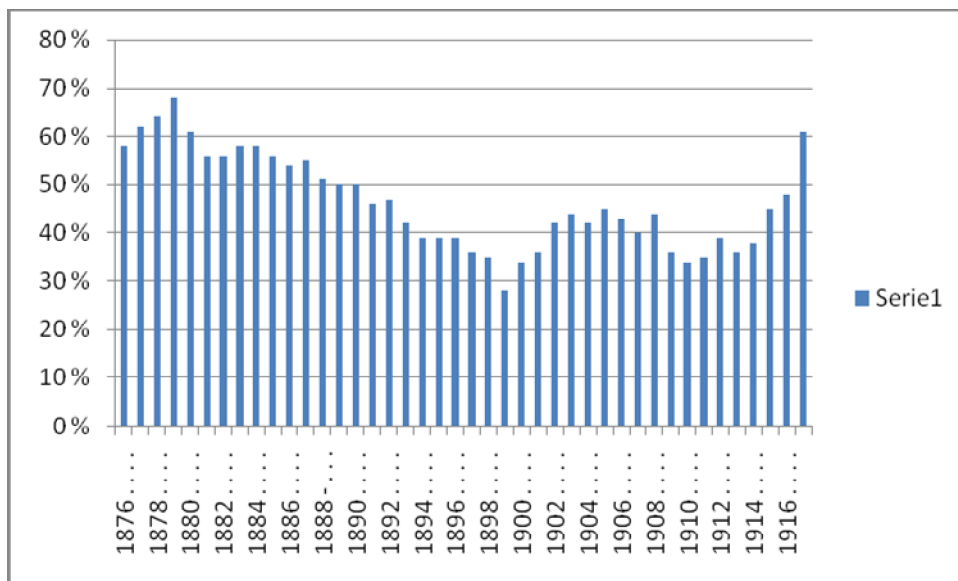
Frem til 1860 måtte alle som skulle reise fra et prestegjeld til et annet ha med seg en reiseattest utskrevet av presten eller lensmannen. De som skulle ut av landet måtte ha et pass som ble skrevet ut av politiet, samtidig som de ble ført inn i en protokoll. I 1860 ble passplikten for reiser innenlands, og for å komme inn til Norge, opphevet. Heller ikke for reiser ut av landet måtte man skaffe seg et pass.

Emigrantprotokoller ble ført hos politiet fra slutten av 1860-årene. På grunn av emigrasjonsveksten ønsket myndighetene å ha kontroll både med utvandringen og agentenes virksomhet. Etter lov 22.5.1869 med tilleggslov 5.6.1897 skulle politiet føre kontroll med befordring av utvandrere til andre verdensdeler. Kontrollen er beskrevet i reglement av 18.12.1899. Kontrollen hadde bl.a. til hensikt å hindre personer i å emigrere hvis de var ettersøkt av påtalemyndighet, hadde bidragsplikt eller utestående verneplikt m.v. I protokollene finner man emigrantenes personalia, utvandringsland mv.

De økonomiske mulighetene i Amerika, alderssammensetningen i befolkningen, dårlig tilgang på jord og høy arbeidsledighet i Norge, samt oppmuntrende brev fra tidligere emigranter var viktige årsaker til utvandringen. I den helt første fasen skal eventyrlyst og religiøse forhold ha fått mange til å dra, mens dårlige avlinger og uheldig fiske senere kunne være nok til at folk valgte å emigrere.

Det varierte over tid hvor i landet emigrantene kom fra. De store mengdene kom først fra landsbygdene, men etter hvert kom også mange utvandrere fra byene.

I perioden 1836-1865 var det fylkene Telemark, Sogn og Fjordane og Oppland som hadde de høyeste utvandringsratene. I den senere perioden 1866-1915 var det Oppland, Vest-Agder og Rogaland som relativt sett hadde størst utvandring. Norges offisielle statistikk, Utvandringsstatistikk viser fordelingen av utvandrere på ulike havner i tidsrommet 1876-1917. Det store flertallet reiste fra Kristiania, Stavanger, Bergen og Trondheim. Rundt halvparten av utvandringa fra Norge gikk gjennom Oslo.

http://www.ssb.no/histstat/nos/nos_vii_025.pdf

De eldste bevarte emigrantprotokollene ble ført i Oslo og Trondheim fra 1867. Det ble også ført protokoller for andre byer langs kysten som Bergen, Stavanger, Ålesund, Kristiansund og Kristiansand. For Kristiansand er det bevarte protokoller fra 1873, for Bergen fra 1874, for Kristiansund fra 1882, for Ålesund fra 1888 og for Stavanger fra 1929. Emigrantprotokollene er stort sett digitaliserte fram til 1930 og tilgjengelige på Digitalarkivet. <http://www.digitalarkivet.no/>

Viktig litteratur om utvandring til Amerika finnes i følgende bøker og nettssteder:

Sverre Mørkhagen: Farvel Norge. Utvandringen til Amerika 1825-1975. Gyldendal 2010.

[ISBN 978-82-05-36295-6](https://www.gyldendal.no/isbn/9788205362956)

Liv Marit Haakenstad: Slektsgranskerens guide til utvandringen 1825 - 1930. Orion forlag

2008. [ISBN 978-82-458-0848-3](https://www.orionforlag.no/isbn/9788245808483)

Ingrid Semmingsen: Drøm og dåd. Utvandringen til Amerika. Aschehoug 1975. [ISBN 82-03-](https://www.aschehoug.no/isbn/8203065783)

[06578-3 ISBN 82-03-06579-1](https://www.aschehoug.no/isbn/8203065791)

<http://digitalarkivet.uib.no/sab/Norskutvandringshistorie.htm> (Yngve Nedrebø)

http://www.ssb.no/histstat/nos/nos_vii_025.pdf (NOS, Utvandringsstatistikk 1836-1915)

4.4. Unikhet, integritet, trussel og bevaring. Protokollene er så godt som unike. Delvise avskrifter av emigrantlister finnes fra 1903 i arkivet til Statistisk sentralbyrå.

Emigrantprotokollene er ikke manipulert eller endret over tid. Det foreligger ingen særskilte trusler. Protokollene er digitaliserte, og dermed vil ikke informasjonsinnholdet gå tapt, selv om originalen går tapt. Men originalprotokollene og vissheten om at akkurat disse fysiske protokollene har vært i bruk til registrering av emigrantene er uløselig knyttet til selve originalen, og slik sett uerstattelige.

5. Juridiske forhold: Arkivverket ved Statsarkivet i Oslo er både eier og forvalter dokumentene. Protokollene har vært mye etterspurt, og originalmaterialet har ikke vært tilgjengelig for publikum etter at de ble mikrofilmet og deretter digitalisert. Ingen har opphavsrett til materialet. Statsarkivaren i Oslo har juridisk ansvar for å ta vare på dokumentene som del av sitt depotansvar.

6. Bevaringsplan. Utover de vanlige sikringstiltakene, er ikke protokollene gjenstand for en særskilt bevaringsplan, i likhet med de fleste andre dokumentene i Arkivverkets varetekt. Det er underlagt felles regler for adgang og bruk. Luftfuktighet og temperatur er under kontinuerlig overvåking. Risikoen for at katastrofer skal inntreffe er vurdert å være lav. Det er ikke utarbeidet noen katastrofeplan. Statsarkivet i Oslo har felles arkivmagasiner med Riksarkivet. For mer detaljert informasjon om forholdene i magasinene vil vi henvise til dette punktet i nominasjonene fra Riksarkivet.

7. Konsultasjon og samtykke: Dokumentets eier er orientert om nominasjonen og har godkjent denne.

8. Risikovurdering: Det nominerte materialet er lite truet. De miljømessige forholdene i Arkivverkets lokaler er gode, protokollene er i relativt god stand, slik at det ikke behov for store utgifter til bevaring. Protokollene har vært mye etterspurt og har ikke vært tilgjengelige for publikum etter at de ble mikrofilmet/digitalisert.

9. Bevaringsvurdering: Se under punktet om risikovurdering. I siste instans er Statsarkivaren i Oslo ansvarlig for bevaringen. Daglig ansvar ligger til statsarkivets personale og en egen seksjon i Riksarkivet som håndterer konservering og digitalisering for materialet i Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo. Seksjonen har flere eksperter på papirkonservering.

10. Resultatet av nominasjonen. Statsarkivet i Oslo ønsker å framheve betydningen av emigrantprotokollene for Oslo 1866-1966 som en sentral og enestående dokumentasjon på norsk utvandringshistorie og et forbindelsesledd mellom Norge og først og fremst Nord-Amerika.

Nominasjonen er presentert av: Bente Hartviksen